

Joan Fuster, de Sueca per al País Valencià, per als Països Catalans i per la cultura

Fuster és una personalitat més que destacada. Influent en diferents generacions. Els seus objectius ens són vigents. Fugint dels tòpics, des d'ell es transformaren profundament objectius culturals i col·lectius. Hi ha pocs intel·lectuals tan influents com ell en la cultura catalana actual. Quin significat té més enllà de la seva trajectòria dins el conjunt de la nostra història? Ho analitzem tot just quan comença l'Any Fuster, en el qual commemorarem el centenari del seu naixement.

Per Lluís Duran

Els centenaris, les commemoracions, entre d'altres coses, serveixen per tornar a llegir autors, i pensar en molts reptes de la llengua i la cultura catalanes, i del conjunt dels Països Catalans. Els seus textos encara ofereixen avui agudes observacions i clàrics. Perquè Fuster treballava des del llarg abast, temàtic i cronològic, influït, també, com ell es reivindicava, per pensadors francesos del segle XVII i XVIII, des d'una abassegadora documentació.

Ell mateix es definia com a “jornaler de la ploma”, “intel·lectual de poble”, “escriptor valencià”, “Diderot del poble”, mentre que els qui en parlaven en deien: “el primer assagista català d'avui”, “líder valencianista” o “patriarca [als 46 anys!] de les lletres valencianes”, sense oblidar, des de la perspectiva de la funció “l'home que més ha con-



tribuït al redreçament de la consciència valenciana”.

A partir d'una breu anotació del que significà la seva obra per al desplegament de la cultura catalana del seu temps, d'antuvi, sobta la gran diversitat temàtica. En el cas de Joan Fuster i Ortells (1922-1992), tasca ciclòpia. Llegir-lo com si fossis davant seu escoltant-lo, enginyosament, generant idees, trencant tòpics, sobretot, fent-se entendre. Fent pensar. Inabastable per interes-



Joan Fuster

sos intel·lectuals. Sembla, talment, com si la seva vida fos la seva obra. “Guanyant-se les garrofes” amb la ploma i mantenir un compromís nacional com a “solitari de Sueca”, com a referent reconegut, eren els anys cinquanta fins a principi dels noranta (i en el seu cas més enllà) un exercici de risc.

Nosaltres, els valencians va marcar una fita, encara que l'impacte va pervenir amb *El País Valencià* (mireu-ne les fotografies de Ramon Dimas, si us plau; el blanc i negre hi fa molt; el neorealisme italià a les vostres mans). Havíem de ser “un sol poble”, com ell deia a *Qüestió de noms*: “és el fet de ser i sentir-nos ‘un sol poble’, que es planteja com un pressupòsit i com un projecte de cara al futur”. Tres obres en el fons més bròfec del franquisme que, aparegudes a principi dels seixanta, pocs anys abans dels “25 años de paz” (sí, els del “Caudillo” amb uniforme vuitcentista mirant magnànimament els espanyols que feien la viu-viu), canviaven tot d'un plegat les regles de joc anteriors. Tres obres, però, en cert sentit, complementàries.

Regles de joc que ja abans de 1936 havien estat ben diferents en les relacions entre els diferents territoris dels Països Catalans, des de la primicera *Nostra Parla* (1915-1923). La relació estreta del Principat amb Mallorca, per la vida de l'Escola Mallorquina (escola literària) i també amb l'Associació per la Cultura de Mallorca, amb representants influents a dreta i a esquerra com Joan Esterlich i Antoni M.

Sbert, no tenia una presència tan decisiva més enllà del Sènia. La potent i desinhibida veu del suecà a *La Vanguardia Española*, a *El Correo Catalán* i *Destino* i altres mitjans “poc suspectes”, seguida després de Raimon, Estellés, Valor, Alfaro... ajudaven a redefinir els contorns nacionals. Països Catalans i País Valencià van esdevenir, gràcies a les seves pàgines, paraules comunes (i ho són).

Joan Coromines el 1954 a *El que s'ha de saber de la llengua catalana* dedicava mitja obra a explicitar l'extensió de la llengua. Cert: quan un règim genocida (el franquisme) volia anorrear la nostra llengua, primer Coromines i, en acabat Fuster, donaven compte precís de la seva exten-

sió, com es veu en les dues obres que esmentem. Semblava que no podia ser: del País Valencià en venia una potent veu que regiraria els conceptes tradicionals del catalanisme històric: una llengua redefinint els límits de la nació.

Com seria el valencianisme modern sense Fuster, i el catalanisme sense ell? Mirar el país fit a fit i destacar-ne, des de la seva estructura econòmica, la persistència de la llengua, arrelada a la terra i a les classes populars. Per això blasma els qui deien que “el catalán era la lengua de la burguesía”, freqüent entre alguns sectors de l'esquerra nostrada els anys seixanta.

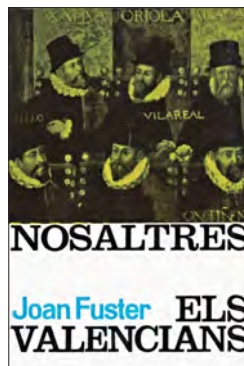
Però si per terminologia i percepció nacionals, respecte a la Catalunya que es refà i als Països Catalans que s'han de refer, el repte ja era majúscul, la veu de Fuster s'allunyava tant d'un marxisme dogmàtic predominant i del catolicisme progressista, però, sense esmentar-lo, en canvi, es connecta amb l'exili. Mentre es defineix com a

liberal, però admira el teòric comunista italià d'abans de la II Guerra Mundial Antonio Gramsci.

Una proposta intel·lectual única cap a l'acció, sense estructura orgànica estable al darrere (terme arriscat), que cal llegir amb cura i obre mil portes a nous assaigs, noves cerques i noves estructures, nació viva. Observacions que marquen tendència com les de la definició de l'estructura cultural catalana dels seixanta a *Literatura catalana contemporània* o a *De viva veu*. I un interès inabastable que havia d'encarar un aspecte que es percep

constant en la seva obra, una història social de la llengua. Per sort nostra, un escèptic metodològicament va ajudar a trencar molts motlles i construir-ne de nous.

A més de la redefinició del marc nacional vers els Països Catalans, el profund coneixement de la nostra història i realitat culturals presents li permetia veure les seves mancances i primeres oportunitats, on l'escriptor (la seva mateixa vida) tenia un paper ressaltat i necessari. Per això podia destacar l'atzucac de la cultura catalana del moment, quan, malgrat els esforços gegantins de tot el domini lingüístic redescobert, hi havia una “qüestió prèvia” que impedia l'anhelada normalitat: l'absència d'un ensenya- →





Enric Valor

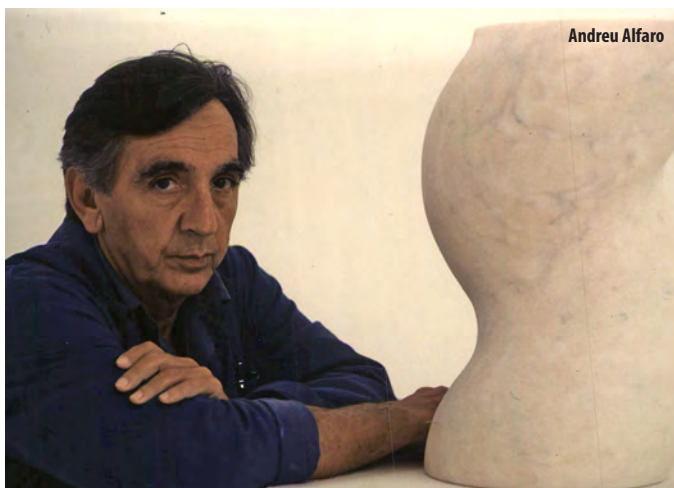


Vicent Andrés Estellés

→ ment, d'una premsa i d'un ús públic en llengua pròpia. Recordava, per això, que el 1939 "la seva projecció social fou arrasada" i que "el desmantellament és total". Un esforç intel·lectual davant del poder implacable de l'Estat, des d'una franquisme que expressa la radicalitat espanyolista, però no l'única forma.

Intel·lectual "multifunció", vol treballar des de la "feina lenta, metòdica, tenaç, persuasiva" per assolir diferents objectius d'ambició desmesurada: assolir per la cultura catalana la categoria de "normal". I quan parla de "normal" vol dir com la cultura italiana o la francesa, amb tots els recursos i "apta per a tots els públics", com deia el cinema d'aleshores. I aquí té un paper important la Nova Cançó. Per assolir aquest objectiu cal fer-ho a partir "de la descripció de la realitat actual del nostre país" i "acceptar [així] la realitat sense pietosos enganys". Com són l'alienació, la força del mercat cultural espanyol i el domini de classe. Una realitat marcada des del llegat deixat el 1939 que ell identifica prou clarament en responsables i terminis genocides de dues generacions, que té pocs lectors i pocs mitjans per crear-ne i una ciutadania sovint insensible.

Les eines preeminents de *Nosaltres, els valencians* i *El País Valencià*, a més de *Qüestió de noms*, tenen la finalitat de desvetllar la consciència col·lectiva valenciana i, per extensió, la catalana, per tal "d'obrir els ulls als uns", sabent que "han irritat els altres" per fer aparèixer "problemes que semblaven soterrats", superant "el localisme folklòric i el provincialisme obsequiós" recupera la consciència de país per obrir els ulls a les realitats de la seva societat, societat marcada



Andreu Alfaro



Raimon

per "un fet diferencial" de Morella a Elx. En definitiva: "jo busque el redreçament del meu poble". I això no era debades.

Malgrat aquesta voluntat que resta explicitada en un llibre "de lectura burgesa de diumenge a la tarda", com és l'edició del llibre d'Ediciones Destino, hi assenyala que "lo valenciano —testimonios: la bandera y la cultura, el idioma y la vocación— no es sino lo catalán asentado", malgrat això percep la realitat valenciana coetània com la de "un pueblo a medias". Com a mínim des de 1955 Fuster empra amb normalitat el terme *País Valencià*, com recorda Josep-Lluís Carod-Rovira, quan tot just l'escriptor de Sueca comença a ser conegut.

Obres, totes plegades, que denoten la manca que ell detecta i que vol suplir: "la 'falta de sentit històric' és una malaltia estesa".



cultural que va de la ignomínia a la primera represa, estantissa (dels cinquanta als seixanta), ja des de 1968 parla del seu projecte intel·lectual de la història social de la llengua catalana un tema que “l’apassiona” i que esdevé, així, “el més ambiciós dels projectes immediats”; en les seves paraules: “jo no pretenia parlar de la història interna de la llengua catalana [...], sinó del que ells dirien la història externa”.

Com a fenomen social, doncs, crític amb la burgesia local valenciana, dependent, provincial, percep la llengua com a “frontera de classe” (popular), d’una llengua viva a les zones rurals, que no es podrà desenvolupar plenament sense una presa de consciència del poble valencià. Amb aquests condicionants defensa un nacionalisme “fatalment” d’esquerra. Nacionalista que, com deia a *Un país sense política*, “Perquè, ben mirat, ningú no és nacionalista sinó enfront d’un altre nacionalista, en bel·ligerència sorda i corrosiva, per evitar senzillament l’oprobri o la submissió”.

I, a la fi, ens podem preguntar: què ho fa que Països Catalans (proposada ja el 1962 a *Qüestió de noms*, en les edicions que promovia Joan Ballester) assolís, com a definició, un arrelament tan sòlid? Podem pensar en una doble possibilitat, d’antuvi. La primera, si la llengua havia de ser anorreada, la “nova dimensió” en destacava la impossibilitat. La segona, des de la percepció de l’extensió de la llengua, lògicament la nació es redefinia per anar assolint la normalitat general. La discontinuïtat amb el passat del catalanisme, des de 1936-1939, també incidia així en la definició i extensió nacionals, competint, així, la denominació i el marc “Catalunya” vers “Països Catalans”. Superar la derrota i l’anorreament tot avançant cap a la plenitud redescoberta.

Com recordava un dels autors del mapa que en popularitza la silueta dels PPCC, Joan Ballester: “Entre tots ho farem tot”. La màxima expressió i voluntat per a una represa “de país”. Un plantejament renovador i superador. ●

Avui encara cal destacar decididament que Fuster es comprometé per la llengua catalana, quan més calia i allí on més calia. La llengua enllaça amb molts dels seus objectius com a intel·lectual. La seva circumstància esdevé el detonant de la seva tasca: “en descobrir la llengua es van descobrir les coses”, però també descobrir l’origen de la postergació de l’idioma genera “reflexions més profundes”, que el menaren al “lliurament total a la llengua pròpia”. Per això no s’està de manifestar aquest compromís d’una manera vehement: “la qüestió de la llengua com a cosa fonamental és importantíssima”, “element essencial de tota comunitat”. A més d’influir la seva anàlisi sobre la realitat

#Nou Temps

EL PRIMER
SETMANARI
EN CATALÀ



EL NOSTRE,
EL TEU!

www.eltemps.cat

FES-TE'N SUBSCRIPTOR

a subscripcions@eltemps.cat
o telefona al 902 131 025